

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เดี่ยวปีโนเชตินอก ทางครูปีบ คงลายทอง ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ในเรื่องบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สังกัดลักษณะวิเคราะห์ กลวิธีการใช้นิ้วกลมลิ้น เอกลักษณะของทางเดี่ยวดังกล่าว รวมถึงวิธีการเดี่ยวปีโนเชตินอกประกอบการแสดงชุดจับนางเบญจกาย สามารถสรุปผลทั้งหมดที่ได้จากการวิเคราะห์ทางเดี่ยวดังกล่าวในแง่มุมต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาบริบทต่าง ๆ เกี่ยวกับเดี่ยวปีโนเชตินอก ทางครูปีบ คงลายทอง

จากการศึกษาบริบทต่าง ๆ เกี่ยวกับเดี่ยวปีโนเชตินอก ทางครูปีบ คงลายทอง ได้แก่ บริบทเกี่ยวกับปีโน บริบทเกี่ยวกับเพลงเชตินอก และบริบทเกี่ยวกับทางเดี่ยวปีโนเพลงดังกล่าว พบว่ามีสาระสำคัญที่สามารถสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

ปีโนเป็นเครื่องเป่าที่มีวิวัฒนาการมาจาก “ปี้ออ” และ “เรไร” ซึ่งเป็นเครื่องเป่าโบราณที่มีมานานแล้วในดินแดนแห่งนี้ ภายหลังเครื่องเป่าเหล่านี้ถูกปรับปรุงให้มีความคงทนสวยงามยิ่งขึ้น จนกลายเป็น “ปี” ดังเช่นที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน และเริ่มเข้าไปมีบทบาทในวงปีพาทย์ นับตั้งแต่สมัยที่เราเอาอย่างวงปีพาทย์อย่างเบามาจากเบญจดุริยางค์ของอินเดีย โดยสันนิษฐานว่าปีที่ใช้ในวงปีพาทย์อย่างเบาในสมัยนั้นคือปีที่มีขนาดเล็กเหมือนปี่นอก ซึ่งใช้ประกอบการแสดงหนังใหญ่ โขนและละครนอกที่มีผู้ชายเป็นผู้แสดงในสมัยนั้น ต่อมามีการปรับปรุงละครโนและโขนโรงในที่มีนักแสดงเป็นผู้หญิงจึงปรับปรุงให้ปีมีขนาดใหญ่ขึ้น เรียกว่า “ปีโน” และเรียกปีที่เข้ามาแต่เดิมว่า “ปีนอก” แล้วใช้ปีที่มีขนาดและระดับเสียงอยู่ระหว่างปีนอกกับปีโนประกอบการแสดงหนังใหญ่ให้ชื่อว่า “ปีกลาง” ส่วนปีนอกต่านั้นเป็นปีที่เกิดขึ้นหลังสุดสำหรับใช้ในวงปีพาทย์นางหงส์

ปีของไทยจึงมี ๔ ชนิด ได้แก่ ปี่นอก ปี่นอกต่ำ ปี่กลาง และปีโน โดยปีทั้ง ๔ ชนิดนี้มีขนาดและระดับเสียงที่ลดหลั่นกันไปตามลำดับ แต่มีรูปร่างลักษณะภายนอกที่เหมือนกันทุกประการคือประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญ ๒ ส่วน ได้แก่ เลากับลิ้นปี เล่าปีนั้นเป็นส่วนที่สร้างไว้ใช้ถาวร แต่ลิ้นปีเป็นส่วนที่คนปีต้องคอยสร้างขึ้นใหม่เสมอ ๆ

ปีโนมีรูนิ้วทั้งหมดเพียง ๖ รู แต่ปีมีขอบเขตเสียงกว้างถึง ๒๔ เสียง โดยที่ทั้ง ๒๔ เสียงของปีโนนั้นแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มเสียง คือ เสียงต้อ เสียงกลาง และเสียงแหบ ปีโนมีการเรียงนิ้วที่ซับซ้อน คือ ไม่เรียงนิ้วตามการเรียงเสียง อีกทั้งเป็นเครื่องดนตรีที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกหัดและฝึกฝน ครูเทียบได้กำหนดขั้นตอนการฝึกหัดเป่าปีโนขึ้นต้นไว้ ๕ ขั้นตอน คือ เริ่มจากการครอบและจับมือ จากนั้นครูผู้สอนจะแนะนำแนวทางในการศึกษาทั้งในเรื่องการปฏิบัติตนและวิธีการฝึกฝน แล้วจึงให้ผู้เรียนเริ่มหัดเป่าเสียงต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐาน เมื่อผู้เรียนสามารถเป่าปีโนได้เป็นเสียงต่าง ๆ ได้ชัดเจนดีแล้วจึงค่อยหัดระบำยลม จากนั้นจึงหัดเป่าเพลงที่เป็นทำนองเป็นลำดับสุดท้าย

เราสามารถพบเห็นปีโนได้ทั้งในการบรรเลงรวมวงและการบรรเลงเดี่ยว บทบาทของปีโนในการบรรเลงรวมวงนั้นคือ ทำหน้าที่เป็นประธานของวง ทั้งในการขึ้นต้นเพลง และเป็นผู้ว่าดอกไม้ในเพลงลา อีกทั้งเป็นผู้เป่าเลียนเสียงในเพลงอุยฉายด้วย โดยปีโนจะมีวิธีการดำเนินทำนองด้วยวิธีการเป่าพันเป็นทางเก็บผสมกับการเป่าโหยซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของปีโนที่ไม่มีในเครื่องอื่น

เรื่องบริบทเกี่ยวกับเพลงเชิดนอกนั้นสรุปได้ว่า เดิมเชิดนอกเป็นเพลงที่แต่งขึ้นสำหรับให้ปีโนประกอบการเบิกโรงชุดจับลิ้งหัวค้ำในการแสดงหนังใหญ่โดยเฉพาะ ต่อมาการแสดงโขนได้นำการเบิกโรงชุดจับลิ้งหัวค้ำมาเบิกโรงในการแสดงโขน นอกจากนี้ยังใช้เพลงเชิดนอกบรรเลงประกอบการแสดงโขนชุดจับนาง และการแสดงกิริยาการไล่จับกันของตัวละครในการแสดงโขนละครชุดอื่น ๆ รวมถึงเป็นเพลงที่มีผู้นิยมนำมาทำเป็นทางเดี่ยวสำหรับเครื่องมือต่าง ๆ กันอย่างแพร่หลายอีกด้วย

เรื่องบริบทเกี่ยวกับทางเดี่ยวปีโนเชิดนอกของครูป๊ีบ คงลายทอง นี้ สรุปได้ว่าทางเดี่ยวดังกล่าวเป็นทางที่สืบทอดกันภายในสำนักเสนาะดุริยางค์มาเป็นระยะเวลายาวนาน นับตั้งแต่สมัยครูช้อย (บิดาของพระยาเสนาะฯ) พระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) มาจนถึงในสมัยของครูเทียบ คงลายทอง ครูบุญช่วย โสวัตร และครูป๊ีบ คงลายทอง ตามลำดับ

๒. การศึกษาเดี่ยวปีในเชิดนอก ทางครูปี่ คงลายทอง

จากการวิเคราะห์ทางเดี่ยวปีในเพลงเชิดนอกของครูปี่ คงลายทอง ในเรื่องสังคีตลักษณะสรุปได้ว่า เพลงเชิดนอกมี ๓ จับ แต่ละจับมีทำนองที่สำคัญ ๒ ส่วน คือ "เนื้อ" และ "จับ" ซึ่งเพลงเชิดนอกมีลักษณะพิเศษตรงที่มีทำนองส่วนที่เป็นเนื้ออยู่ก่อนทำนองส่วนที่เป็นจับ ทำให้เพลงเชิดนอกมีรูปแบบการซ้ำทำนองแบบซ้ำหัว โดยส่วนที่ซ้ำกันนั้นเป็นทำนองส่วนที่เป็น "เนื้อ" ของเพลง และพบว่าทางเดี่ยวดังกล่าวมีทำนองที่ทำหน้าที่เชื่อมรอยต่อระหว่างจับ ๑ กับจับ ๒ และจับ ๒ กับจับ ๓ อีกทั้งมีทำนองเกริ่นในตอนต้นของจับ ๑ หนึ่งด้วย

การวิเคราะห์บันไดเสียงในเดี่ยวปีในเชิดนอกทางครูปี่ คงลายทอง สามารถสรุปได้ว่าทางเดี่ยวดังกล่าวมีกลุ่มเสียงอยู่ในทางโนเป็นพื้น และมีกลุ่มเสียงกลางแหบรองลงมา โดยมีการเปลี่ยนบันไดเสียงไปมาระหว่างทางโนกับทางกลางแหบ ซึ่งเป็นกลุ่มเสียงที่เป็นคู่เสียงเสนาะต่อกัน สำหรับการวิเคราะห์เรื่องจังหวะในทางเดี่ยวดังกล่าวพบว่า เพลงเชิดนอกเป็นเพลงที่มีจังหวะชนิดพิเศษ คือ มีการเข้าออกระหว่างจังหวะนับกับจังหวะลอย สำหรับเดี่ยวปีในเชิดนอกทางโนมีจังหวะลอยเป็นพื้น โดยที่การเข้าออกระหว่างจังหวะนับกับจังหวะลอยนี้เองที่เป็นตัวการสำคัญในการแสดงลีลาและอารมณ์ของเพลงเชิดนอกให้ออกมาได้เด่นชัดขึ้น อีกทั้งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของเพลงเชิดนอกด้วย

จากการวิเคราะห์ความกว้างของช่วงเสียงในเดี่ยวปีในเชิดนอก ทางครูปี่ คงลายทองพบว่าทางเดี่ยวดังกล่าวมีช่วงเสียงกว้างถึง ๑๗ เสียง ซึ่งครอบคลุมกลุ่มเสียงทั้งสามช่วงของปีโน โดยมีกลุ่มเสียงอยู่ในเสียงกลางและเสียงแหบเป็นส่วนใหญ่ และจากการวิเคราะห์การใช้เม็ดพรายในทางเดี่ยวดังกล่าว พบว่ามีใช้กลวิธีในการทำเม็ดพรายต่าง ๆ มากถึง ๑๒ วิธี ซึ่งถือว่าทางเดี่ยวปีในเชิดนอกทางโนเป็นทางเดี่ยวปีโนที่มีการสอดแทรกกลเม็ดเด็ดพรายของปีโนไว้ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ นอกจากนี้ทางเดี่ยวดังกล่าวมีจุดเด่นที่น่าสนใจด้วยกันสามประการ คือ มีการใช้เม็ดพรายที่หลากหลายหลาย ประการที่สองทางเดี่ยวดังกล่าวมีความโดดเด่นในเรื่องการหลีกเลี่ยงที่จะใช้ช่วงทำนองที่ซ้ำกัน ประการสุดท้ายทางเดี่ยวดังกล่าวมีสำนวนขึ้นต้นที่น่าสนใจและมีสำนวนลงจบที่สมบูรณ์

๓. การศึกษากลวิธีการเดี่ยวปีในประกอบการแสดงชุดหุ่นมาจับนางเบญกาย

จากการศึกษาบริบทต่าง ๆ เกี่ยวกับการแสดงชุดหุ่นมาจับนางเบญกาย และศึกษาถึงกลวิธีการเดี่ยวปีในประกอบการแสดงชุดดังกล่าว รวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้การแสดงชุดนี้เป็นที่นิยมและเกิดความเปลี่ยนแปลง ไปจนถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว สามารถสรุปสาระสำคัญที่ได้จากการศึกษาได้ดังนี้

การแสดงชุดจับนางเป็นการแสดงที่มีอยู่ในโซนอยู่แล้ว แต่ถูกนำมาแสดงเป็นชุดการแสดงเบ็ดเตล็ดเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๘ นายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากรเป็นผู้คิดริเริ่ม การแสดงชุดนี้ประดิษฐ์ทำรำโดยครูเจริญจิต ภัทรเสวี และครูกรี วรสระริน ในครั้งแรกมีครูพริ้ง ดนตรีรส เป็นผู้เดี่ยวระนาดเอก ต่อมาจึงเปลี่ยนมาใช้ปีในเดี่ยวแทนโดยมีครูเทียบ คงลายทอง เป็นผู้รับช่วงต่อศิลปินคู่แรกที่แสดงชุดหุ่นมาจับนางเบญกาย คือ อาจารย์รัชนีฯ พวงประยงค์ และนายบุญเลิศ (ไม่ทราบนามสกุล)

การแสดงชุดนี้มีตัวละครสำคัญ ๒ ตัว ได้แก่ หุ่นมาและนางเบญกาย ซึ่งผู้ที่จะสวมบทบาทเป็นหุ่นมาและนางเบญกายจะต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะเหมาะสมกับตัวละครด้วย ดังนั้นการคัดเลือกนักแสดงชุดนี้จึงต้องคัดสรรกันเป็นพิเศษในเรื่องของความสามารถในการรำรำ รูปร่างหน้าตา และบุคลิกภาพของผู้แสดง สำหรับเครื่องแต่งกายในการแสดงชุดนี้มีลักษณะเดียวกับการแต่งกายของตัวลิงและตัวนางในการแสดงโขนโดยทั่วไป คือ หุ่นมาแต่งยืนเครื่องตัวลิง มีเครื่องนุ่งห่มสีขาว และสวมศีรษะตามแบบของหุ่นมา ส่วนนางเบญกายแต่งยืนเครื่องตัวนาง มีผ้านุ่งและผ้าห่มสีเหลืองขลิบแดง สวมรัดเกล้าเปลว

การแสดงชุดหุ่นมาจับนางเบญกายนี้สามารถมีได้ในหลายโอกาส ไม่ว่าจะเป็นงานมงคลหรืองานอวมงคล การแสดงชุดนี้จึงเป็นชุดการแสดงที่ได้รับความนิยมอย่างยิ่ง ทว่าในปัจจุบันทำรำกับทำนองเพลงในการแสดงชุดนี้เกือบจะไม่ตรงกันเสียทีเดียว ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษากลวิธีการเดี่ยวปีในเชิดนอกประกอบการแสดงดังกล่าว ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปหลักการสำคัญในการเดี่ยวปีในประกอบการแสดงชุดนี้ได้ว่า ศิลปินทั้งสองฝ่ายได้แก่ผู้บรรเลงและผู้แสดงนั้นจะต้องคอยสังเกตซึ่งกันและกัน และต้องเป็นผู้ที่มีไหวพริบปฏิภาณในการบรรเลงหรือการแสดงเพื่อที่จะสามารถดัดแปลงแก้ไขการบรรเลงหรือทำรำของตนไปตามสถานการณ์ได้ทัน่วงที

การศึกษาปัจจัยที่ทำให้การแสดงชุดนี้เป็นที่นิยมนับพบว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้การแสดงชุดนี้เป็นที่นิยมเนื่องมาจากความงามในการแสดงชุดนี้ประการหนึ่ง และเนื่องมาจากการแสดงชุดดังกล่าวเป็นการแสดงที่สะดวกต่อการจัดหาอีกประการหนึ่ง ส่วนปัจจัยที่ส่งผลให้การแสดงชุดดังกล่าวมีความคลาดเคลื่อนไปจากเดิมนั้นเกิดจากกระบวนการถ่ายทอด การนำไปใช้ที่ต่างวาระ ความสามารถของศิลปิน และทัศนคติของศิลปิน ซึ่งศิลปินผู้เชี่ยวชาญในการแสดงชุดนี้กล่าวว่า ถึงเวลาแล้วที่ศิลปินควรปรึกษาหารือกันในเรื่องความคลาดเคลื่อนของการแสดงชุดนี้ และมีความระมัดระวังในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงทำร่ำมากขึ้น รวมถึงมีความละเอียดในการถ่ายทอดการแสดงชุดนี้ให้แก่ศิลปินรุ่นหลังด้วย

จากผลสรุปการวิจัยที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าเดี่ยวเปียโนเชิดนอกเป็นศิลปกรรมชั้นยอดชิ้นหนึ่งของไทย เมื่อพิจารณาถึงคุณค่าของงานศิลปกรรมชิ้นนี้ ดังที่ รศ.พิชิต ชัยเสรีกล่าวถึงวิธีการพิจารณาความงามของศิลปกรรมชั้นยอด (Great Art) ว่ามีด้วยกัน ๓ ระดับ อันดับแรกให้พิจารณาถึงความสำเร็จอารมณ์ในงานศิลปกรรมชิ้นนั้น อันดับที่สองให้พิจารณาว่าศิลปกรรมนั้น ๆ สามารถสื่ออารมณ์ออกมาได้เพียงใด ซึ่งในสองข้อแรกนี้สามารถกล่าวได้ว่าเดี่ยวเปียโนเชิดนอกมีความโดดเด่นในเรื่องของจังหวะและทำนอง ที่สามารถเร้าและกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี อันดับสุดท้ายนั้นเป็นการพิจารณาว่าศิลปกรรมนั้น ๆ สามารถสะท้อนถึงคุณธรรมในเรื่องใด ในเรื่องนี้ผู้วิจัยจะกล่าวเป็นสองนัย ประการแรกหากมองในเชิงสัญลักษณ์จะเห็นได้ว่าเชิดนอกแสดงถึงการต่อสู้กัน ซึ่งฝ่ายธรรมะจะต้องชนะฝ่ายอธรรมอยู่เสมอ ก็อาจจะสิ่งทำให้เกิดภูมิธรรมว่า “ธรรมะย่อมชนะอธรรม” อีกนัยหนึ่งเป็นการมองในเชิงความงามของการบรรเลงเดี่ยวเชิดนอก แม้เชิดนอกจะขึ้นชื่อว่าเป็นเพลงเดี่ยวแต่ก็มีได้เล่นแต่ลำพังผู้เดียว ซึ่งในเพลงเชิดนอกนี้ทั้งคนปี คนฉิ่ง และคนกลอง ต่างก็ต้องถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน สิ่งเหล่านี้เองสะท้อนให้เห็นถึงคุณธรรม ๓ ข้อที่มีอยู่ในคนไทย^๒ ได้แก่ ฉลาดในการประสานประโยชน์ ความปราศจากอหิงสา (การไม่เบียดเบียน การไม่ทำร้าย) และความรักอิสระ คุณธรรมสองข้อแรกเปรียบเทียบได้กับการถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันระหว่างคนปี คนฉิ่ง และคนกลอง ส่วนความรักอิสระเปรียบเทียบได้กับความล่องลอยของทำนองปี ความอิสระในการใช้ทำนองต่าง ๆ รวมไปถึงการใช้เม็ดพรายต่าง ๆ ด้วย ดังจะเห็นได้จากเดี่ยวเชิดนอกนี้สามารถเสริมเติมแต่งเม็ดพรายได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นเดี่ยวเปียโนเชิดนอกจึงถือเป็นศิลปกรรมชั้นยอดชิ้นหนึ่งของคนไทย ด้วยเป็นเพลงที่ให้ระดับของความงามทางสุนทรียศาสตร์ได้ครบทั้งสามระดับดังที่ผู้วิจัยได้แถลงมาข้างต้น

^๒ รศ.พิชิต ชัยเสรี เรียกคุณธรรม ๓ ข้อที่มีอยู่ในคนไทยว่า “วิถีไทย ๓” (พิชิต ชัยเสรี, ๒๕๔๐: ๔๗)

๔. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “เตี้ยวปีในเขตนอก ทางครูปีบ คงลายทอง” นี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ รวมถึงแนวทางในการทำงานวิจัยในหัวข้ออื่น ๆ ดังนี้

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาโดยเฉพาะ คือ ศึกษาเฉพาะทางเตี้ยวปีในเขตนอกของครูปีบ คงลายทองเท่านั้น มิได้หมายความรวมไปถึงทางเตี้ยวปีในเขตนอกทางอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นการนำผลการวิจัยไปใช้จึงควรพิจารณาและปรับใช้ให้เหมาะสม อีกทั้งแนวทางการปฏิบัติหรือรูปแบบต่าง ๆ ในการบรรยายหรือการแสดงที่ได้ชี้แจงไว้ในงานวิจัยฉบับนี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามโอกาสและเวลา โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่า งานวิจัยฉบับนี้จะ เป็นแนวทางที่ดีสำหรับการทำงานวิจัยเกี่ยวกับเตี้ยวเขตนอกในเครื่องมืออื่น ๆ ต่อไป เนื่องจากฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเตี้ยวเขตนอกนั้นยังเป็นเรื่องที่ขาดแคลน การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอยู่มาก ซึ่งก่อนหน้าที่ผู้วิจัยจะเริ่มทำงานวิจัยฉบับนี้ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดศึกษาเกี่ยวกับเตี้ยวปีในเขตนอกมาก่อน รวมไปถึงเตี้ยวเขตนอกในเครื่องมืออื่น ๆ ด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการศึกษาเตี้ยวเขตนอกสำหรับเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ นั้นเป็นหัวข้อวิจัยที่น่าสนใจและควรมีผู้ศึกษากันมากขึ้น